

"Vi måste vara uppmärksamma på ungas trauman"

Han har arbetat med stöd till utsatta barn sedan 1970-talet. Varit med om att starta BUP Elefanten, landets första barnahus och Barnafrid. Mycket har blivit bättre för barn och unga under Carl Göran Svedins tid. Men inte allt.

Carl Göran Svedin är tillfälligt i Göteborg för att föreläsa på en konferens för Bildsamt, ett arvsfondsprojekt om hur bilder kan hjälpa barn att berätta om våld och övergrepp. Barn som har svårt att uttrycka i ord vad de har varit med om. Precis sådana frågor har han arbetat med under hela sitt yrkesliv, som forskare och barnpsykiater med Linköping som bas.

Men numera är han kritisk till hur barnpsykiatrin arbetar generellt över landet. Det är för stort fokus på diagnoser och för lite på barn som far illa och på trauma menar han.

– Jag hävdar att vi måste vara traumaorienterade och inte diagnosorienterade. Den som är traumatiserad kan ha många problem utan att uppfylla en diagnos. Trauma kan leda till psykisk sjukdom – men är inte per automatik en sjukdom.

Han påpekar att man måste utreda efter båda spåren. Symptom på posttraumatiskt stressyndrom kan vara symptom på adhd och vice versa. Symptomen kan vara så likartade. Om man gör en adhdutredning är det lika viktigt att även fråga om trauma. Men det kan upplevas mer personligt och integritetskränkande och därmed svårare för utredaren. Att prata om symptom på adhd är mer neutralt.

– En del ungar har både ock, särskilt när de gäller misshandel. Adhd-beteende är en riskfaktor för att bli misshandlad. Det gäller även andra diagnoser, ångest och depressioner kan göra att man utsätter sig för

risksituationer.

Carl Göran Svedin tycker visst att diagnoserna fyller en funktion. Det är bra att kunna systematisera kunskaper, utveckla modeller av behandling som passar för en grupp av patienter och att kunna utvärdera. Men det får inte ta överhanden.

Han anser att vi alltför lättvindigt stämplar diagnoser på barn idag och att det förstärks i skolan, "han kan inte få en elevassistent om han inte har en diagnos". Vissa föräldrar uppskattar att få en diagnos som förklaring, "det är inte mig det är fel på".

– Diagnoser har en funktion men man ska vara väldigt försiktig. Många av de problem som barn och unga har idag är snarare reaktioner på omständigheter som de lever under.

Han ser skolan och dess pedagogik som ett stort stressmoment. Uppgifter som ungdomar får på högstadiet kan ligga på sen gymnasienivå eller tidig universitetsnivå. Vissa barn har föräldrar som kan hjälpa till, andra inte.

– På så sätt får vi en ännu mer segregerad skola, utöver den som orsakats av den privatiseringshysteri som varit. Mindre belästa föräldrar eller invandrarföräldrar har inte en suck i det här systemet. Barns stress har inte med sjukdom att göra, utan är egentligen åstadkommen av det moderna samhället och den politik vi driver. Det är nästan barnmisshandel, men på en samhällsnivå. Skolsystemet stressar ungar så att de mår så pass dåligt att ohälsan ökar.

Det var något av en slump att Carl Göran Svedin blev barnpsykiater. Han hade tänkt bli idrottsortoped, men en bra handledare under Psykiatri-placeringen på Lillhagen och ett intressant sommarvikariat inom barnpsykiatri gjorde att han valde det istället.

– Jag hade en otrolig första sommar, det var oerhört intressant. Jag fick ett ansvar som jag inte borde ha haft men växte successivt in i det. Den sociala barnpsykiatrien är vad

jag har brunnit för. Det är många som sysslar med bokstavsbarren, men få som bryr sig om barn som far illa och som också har ohälsoproblem.

Han hade själv en trygg uppväxt i Solna men har några minnesbilder som kan ha präglat hans engagemang för barn. Han tänker på två pojkar som kom till klassen i mellanstadiet men sedan slutade efter ett tag.

– De var ganska olyckliga individer, lite bråkiga men också kontaktsökande. När de hade slutat förstod jag att de var fosterhemsplacerade. De hade ingen riktig tillhörighet.

Han minns också en tysk familj som kom seglande en sommar i Roslagen och lade till vid en brygga. De hade två pojkar, det ene var adoptivson och krigsbarn.

– Vi var upprörda över hur olika föräldrarna behandlade de här två pojkarna, de ene var deras egen och den andre inte. Vi tyckte det var obehagligt och gick hem till mamma och klagade. Så en viss medvetenhet om orättvisor hade jag redan då.

Carl Göran Svedin har sedan dess varit med om att driva igenom ett antal reformer för att utveckla stödet till utsatta barn. På 80-talet infördes i Östergötland landets första länsövergripande rutiner kring barnmisshandel. Alla inblandade skulle ha samma information och handlingsplan.

– De rutinerna finns fortfarande, fast de vidgades senare till sexuella övergrepp. Det fanns inte på kartan då.

Det var först in på 90-talet som sexuella övergrepp började uppmärksammas på all var i Sverige, statistiken visade då en drastisk ökning av antalet anmälningar. Vid den tiden kom en rad amerikanska filmer, både dokumentärer och spelfilmer som skildrade sexuella övergrepp. Kvinnorörelsen drev också frågan.

– Man började få upp ögonen, det pratades om det och då ökade anmälningarna.

Det märktes tydligt på barnpsykiatrins mottagningar i

Östergötland. Det var tunga ärenden och slitigt för personalen.

– Vi insåg att vi måste göra något och kom fram till att vi skulle satsa på en specialenhet inom barn- och ungdomspsykiatrin.

Det blev BUP Elefanten, mottagningen i Linköping som är föregångare i landet vad gäller att behandla barn som utsatts för sexuella övergrepp och misshandel.

Rädda Barnen hade på sin pojkmottagning i Stockholm utvecklat metoden BUSA som står för Berätta i detalj, Uttrycka känslor, Säga ifrån och Acceptera, och den blev en inspiration. Idag är traumafokuserad kognitiv beteendeterapi en av BUP Elefantens huvudmetoder. Men de har även arbetat med bildterapi, gruppterapi med tonåringar och gruppsamtal med familjehemsföräldrar som hade utsatta barn placerade hos sig.

– Fosterhemsföräldrar är den mest positiva grupp jag någonsin jobbat med. De törstade efter stöd och kunskap så det visslade om det.

Fortfarande finns väldigt få sådana specialistmottagningar i Sverige. Men det krävs specialenheter menar Carl Göran Svedin, särskilt när olika professioner som polis, åklagare, socialtjänst och barnmedicin ska jobba tillsammans. Det blir lätt motsättningar, "vi tycker inte att de gör något och de tycker inte att vi gör något". Det gäller att överbrygga det och börja lita på varandra.

Det var svårt i början berättar han, poliser ifrågasatte till exempel att "doktor Svedin" skulle sitta och lyssna på barnförhör bakom spegeln, de var rädda att bli kritiserade.

– Det tog ett tag innan vi kunde bryta igenom det där och börja hjälpa varandra. Men efter ett par år fick vi ett väldigt bra samarbete.

Carl Göran Svedin har under den här tiden också varit med om att initiera forskning, själv har han disputerat på skolhemsbarn och deras familjer. Det visade sig att många av skolhemseleverna hade skilda föräldrar och att papporna försvunnit ur bilden.

– Papporna intresserade mig så vi startade sedan skilsmäsoforskning i Linköping. Vi var rätt unika, innan dess var det bara Gunnar och Bente Öberg som sysslade med barn och skilsmässor.

2005 togs nästa steg för att förbättra stödet till utsatta barn. Då startade Carl Göran Svedin och hans kollegor i Linköping Sveriges första barnahus. Barn som varit med om övergrepp eller misshandel ska inte behöva gå runt mellan olika myndighetspersoner utan de professionella ska komma till barnhuset.

Modellen kommer från USA där det finns närmare tusen *Children's Advocacy center*. Det första initierades av en åklagare i Alabama 1985 och Europas första startades i Reykjavik i slutet av 90-talet efter att en isländsk chef varit på studiebesök i USA. Idag finns det drygt 30 barnahus i Sverige och 85 procent av alla barn i Sverige har ett inom rimligt avstånd. Det är dock inte lika väl utbyggt över hela landet, sämst är det i Norrland.

Även om barnhusen är ett viktigt kliv framåt tycker inte Carl Göran Svedin att barn som utsatts för brott får den fortsatta hjälp som de behöver.

– Barnpsykiatrin har inte tagit ansvar för de här barnen – det är det stora sveket. Sverige har fått kritik av FN:s Barnrättskommitté för bristande behandlingsinsatser och kontinuitet. Barn och familjer ska inte behöva jaga efter behandling utan det ska ges med automatik. Där är vi inte idag.

Han menar att det är viktigt att upptäcka och behandla våld

och övergrepp då barn som utsatts har större risk för att utsätts igen, men även att utsättas för andra typer av brott.

Carl Göran Svedin har också varit involverad i att bygga upp *Barnafrid*, den enhet inom Linköpings universitet som 2015 blev nationellt kunskapscentrum. Deras uppdrag är att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn och förmedla den till alla involverade professioner. De har flera regeringsuppdrag, just nu bland annat om ny sexualundervisning och om nationella riktlinjer för barnahusen.

Även om vi har kommit långt med vissa saker i Sverige – vi var först med lagen om barnaga och vi har byggt ut barnahusen väl – så ligger vi efter med annat, menar Carl Göran Svedin. Vi är duktiga på insatser mot mobbing i skolorna, men ligger i botten när det gäller trakasserier på internet.

– Det är det stora dolda problemet. Det sker alldeles för mycket jäkelskap barn och ungdomar emellan, både i form av mobbing, uteslutning, trakasserier och utlägg av bilder, sådant som vi vuxna oftast inte ser eller förstår. Det skapar en hel del ohälsa och självmordsfall. Där kan vi göra mera.

Jag undrar om han tycker att det i stort sett har gått framåt eller bakåt vad gäller stöd till utsatta barn?

– Om vi tittar på barn som far så illa att det har anmälts till socialtjänst eller polis har det gått framåt. Tillkomsten av alla barnahus är väldigt lovande. Om kommande regeringar bygger vidare på det och ger barnahusen resurser som regionala eller lokala kompetenscentrum så ser jag ganska optimistiskt på framtiden.

Men Carl Göran Svedin är missnöjd med stödet till barn som inte är direkt utsatta för övergrepp, barn som till exempel bevittnar våld i hemmet eller som drabbas av omsorgssvikt. Stöd som i stort

sett sköts av socialtjänsten.

– Det jag är orolig för är den generella välfärdspolitiken. Jag tycker att vi urholkar begrepp som solidaritet, jämställdhet och lika möjligheter – det som var efterkrigstidens honnörsord i det sociala välfärdsbygget. Dem måste vi fortfarande hålla högt. Gör vi det får vi ett samhälle som mår bättre och i ett välmående samhälle mår också barnen bättre. Ett mer segregerat samhälle däremot drabbar barnen.

Text och bild: Helena Östlund